

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף כב

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': [רבי עקיבא אמר הנשבע 'לא אוכל' ואכל כל שהוא חייב. אמרו לו רבנן היכן מצאנו שהאוכל כל שהוא חייב?]

קושיא: ולא? והרי נמלה: האם לא מצאנו דבר כזה? הרי האוכל נמלה אחת חייב, למרות שאין בה שיעור אכילה. תירוץ: **בריה שאני:** נמלה אחת היא 'בריה' (= דבר שלם כמו שהוא נברא) ובגלל כך היא דבר חשוב, ולכן חייב על אכילתה, אבל לא מצאנו שהאוכל כל שהוא מדבר שהוא לא בריה שחייב.

קושיא: והרי הקדש: האוכל מאכל של הקדש בשווי פרוטה, חייב על המעילה. למרות שאכל פחות משיעור כזית. תירוץ: **הא בעינן שוה פרוטה:** הרי דוקא אם אכל שיעור של 'שוה פרוטה' הוא חייב, והיינו כי זהו השיעור של מעילה. אבל לא מצאנו שבכל שוה חייב.

קושיא: והרי מפרש: הנשבע במפורש שלא יאכל כל שהוא, חייב גם על כל שהוא. תירוץ: **מפרש נמי כבריה דמי:** בגלל שהוא אמר במפורש שלא יאכל כל שהוא, הוא נתן חשיבות של אכילה אפילו לכל שהוא, ולכן חייב. בדומה ל'בריה' קטנה שחייב על אכילתה בגלל שהיא חשובה.

קושיא: והרי עפר: הנשבע שלא יאכל עפר, מכיון שעפר אינו דבר הראוי לאכילה לא שייך בו שיעור 'אכילה', ואם כן חייב אפילו בכל שהוא. ומדוע לא מצאנו כל שהוא?

אלא תיפשוט דבעי רבא: אלא בהכרח, מכך שאמרו רבנן שלא מצאנו בשום מקום אכילה בכל שהוא, יש לנו לפשוט את הספק שהסתפק רבא (לקמן) הנשבע 'שלא אוכל' ואכל עפר, באיזו כמות עפר הוא חייב? ואם כן ממשנתנו מוכח שחייב רק

בכזית, (כי אם היה חייב על עפר בכל שהוא, לא היו אומרים חכמים שלא מצאנו אכילה בכל שהוא).

דחייה: **כי קאמרינן במידי דבר אכילה קאמרינן:** רבנן דיברו על דבר הראוי לאכילה שלא מצאנו בו בפחות מכזית, אבל עפר אינו ראוי לאכילה ולא דיברו עליו כלל. וממילא אין מכאן ראייה לספק של רבא.

קושיא: **והרי קונמות:** הנודר 'קונם כיכר זו עלי' אסור לו לאוכל אפילו כל שהוא. אם כן מצאנו אכילה בכל שהוא. תירוץ: **קונמות נמי כמפרש דמי:** מכיון שהוא לא אמר שהוא נודר על 'האכילה' של הכיכר, אלא הוא נודר על 'הכיכר', אם כן הוא בעצם פירש שהוא אסור על עצמו אפילו כל שהוא מהכיכר.

*

למדנו במשנה - אמר להן (רבי עקיבא), היכן מצינו במדבר ומביא קרבן, שזה (= הנשבע) מדבר ומביא קרבן:

קושיא: **ולא? והרי מגדף?** וכי לא מצאנו מדבר ומביא קרבן? והרי מגדף (= 'מברך' את ה') מביא קרבן לדעת רבי עקיבא!

תירוץ: **מדבר ואוסר קאמרינן, והאי מדבר וחוטא הוא:** רבי עקיבא התכוון לומר שלא מצאנו אדם שמדבר ואוסר משהו בדיבורו ומביא קרבן, אבל מגדף הוא מדבר וחוטא ולא אוסר כלום בדיבורו.

קושיא: **והרי נזיר?** שהוא מדבר ואוסר את עצמו בנזירות בדיבורו, ומביא קרבן בסיום נזירותו.

תירוץ: **מביא קרבנו על דבורו קאמרינן, והאי מביא קרבן לאשתרויי ליה חמרא הוא דקא מייתי:** רבי עקיבא התכוון לומר שלא מצאנו אדם שמדבר ומביא קרבן על ביטול דיבורו, אבל נזיר מביא קרבן כדי להתיר לו שתיית יין ולא על ביטול דיבורו.

קושיא: **והרי הקדש?** שהוא מדבר ואוסר בדיבורו את הדבר שהוא מקדיש, ואם ביטל את דיבורו ונהנה מהדבר שהקדיש חייב קרבן.

תירוץ: **אוסר לעצמו קאמרינן, והאי אוסר על כל העולם כולו הוא:** רבי עקיבא התכוון לומר שלא מצאנו אדם שמדבר ואוסר רק על עצמו ומביא קרבן, אבל בהקדש הוא אוסר את מה שהקדיש על כל העולם.

קושיא: הרי קונמות? שהוא מדבר ואוסר רק על עצמו, כגון שאמר 'קונם כיכר זו עלי', ואם אכלה חייב קרבן מעילה.

תירוץ: קסבר אין מעילה בקונמות: רבי עקיבא סובר שאין דין מעילה בקונמות, כלומר אין דין קונמות כהקדש, כיון שהכיכר אסורה רק עליו והיא מותרת לכולם.

*

אמר רבא: מחלוקתם של ר"ע וחכמים במשנתנו היא רק במקרה שנשבע 'לא אוכל' סתם, אבל אם פירש בשבועתו שלא יאכל כל שהוא, כולם מודים שחייב גם על כל שהוא.

מאי טעמא: והטעם הוא כיון שמפרש דומה ל'בריה', דהיינו כמו שבאכילת שאר איסורים חייב על אכילת 'בריה' אפילו אם אין בה כזית, כיון ש'בריה' היא חשובה, כך המפרש שלא יאכל כל שהוא החשיב את ה'כל שהוא' בכך שאסרה על עצמו.

ואמר רבא: מחלוקתם של ר"ע וחכמים במשנתנו היא רק במקרה שנשבע 'לא אוכל', אבל אם נשבע 'לא אטעום' כולם מודים שחייב גם על כל שהוא.

קושיא: פשיטא: והרי זהו דבר פשוט, כיון שטעימה היא גם כל שהוא.

תירוץ: מהו דתימא: היה מקום לחשוב ש'לטעום' הכוונה לאכילה, וכפי שרגילים האנשים לומר 'נטעום משהו' וכוונתם לאכילה, לכך משמיע לנו רבא שכוונתו לטעימת כל שהוא.

אמר רב פפא: מחלוקתם של ר"ע וחכמים במשנתנו היא רק לגבי שבועות, אבל בקונמות כולם מודים שחייב מלקות אפילו על כל שהוא.

מאי טעמא: והטעם הוא, שכיון שבקונמות הוא לא מזכיר בדיבורו 'אכילה' (= שהרי הוא אומר 'קונם כיכר זו עלי'), לכן הדבר נחשב כאילו הוא פירש שלא יאכל כל שהוא.

קושיא: מיתיבי: למדנו בבבלייתא - מי שאסר על עצמו שתי ככרות בקונם, אם אכל מעט מכיכר זה ומעט מכיכר זה הרי הם מצטרפים ל'כזית' וחייב מלקות, אבל אם נשבע על שתי כיכרות אינם מצטרפים לכזית, זו דעת חכמים. ולדעת רבי מאיר גם קונמות אין מצטרפים. ע"כ הבבלייתא.

ואי סלקא דעתך חייב בכל שהוא, למה לי לצרף? ואם כדברי רב פפא שבקונמות חייב על כל שהוא, א"כ מדוע לדעת חכמים צריך לצרף את שתי הכיכרות לכזית? והרי חייב על שאכל מעט מכיכר אחת.

תירוץ: דאמר אכילה מזו עלי קונם אכילה מזו עלי קונם: מדובר שהוא אמר 'אכילה מזו עלי קונם, אכילה מזו עלי קונם', וכיון שהוא אמר לשון 'אכילה' חייב רק על כזית.

קושיא: אי הכי: א"כ מדוע שתי הכיכרות מצטרפות לכזית? והרי כיון שהוא אמר לשון 'אכילה' על כל כיכר, הרי הוא כאילו אסר על עצמו כזית מכיכר זה וכזית מכיכר זה, וכיון שהוא לא אכל כזית מכל כיכר הוא צריך להיות פטור.

תירוץ: דאמר אכילה משתיהן עלי קונם: מדובר שהוא אמר 'אכילה משתיהם עלי קונם', ולכן אם אכל כזית משתיהם יחד חייב.

קושיא: דכוותה גבי שבועות דאמר 'שבועה שלא אוכל משתיהן', אמאי אין מצטרפין? א"כ גם דברי הברייטא הנ"ל על שבועות מדובר באופן שהוא אמר 'שבועה שלא אוכל משתיהם', וא"כ מדוע אינם מצטרפים לכזית, והרי הוא אמר לשון 'אכילה' על שתיהם.

תירוץ: אמר רב פנחס: הטעם שבשבועה אינם מצטרפים הוא שמתוך שהכיכרות חלוקות לחטאות, דהיינו שאם אכל כזית מכל כיכר וכיכר חייב חטאת על כל אחת מהן, לכן אין אכילה משתיהן מצטרפת לכזית, אבל בקונמות אין חלוקה לקרבנות (= שאם אסר על עצמו כיכרות בקונם ואכל מכמה כיכרות בהעלם אחד חייב רק קרבן אשם אחד), ולכן אינם מצטרפות לכזית.

קושיא: אי הכי: א"כ קשה על דברי רבי מאיר בברייטא שאמר 'קונמות הרי הן כשבועות, ואין מצטרפים'. שאמנם מובן ששבועות אינן מצטרפות הואיל וחלוקות שתי הככרות לחיוב חטאות, אבל מדוע קונמות שאין הכיכרות חלוקות לחטאות לא יצטרפו?

תירוץ: איפוך, רבי מאיר אומר שבועות כקונמות ולית ליה לדרב פנחס: תהפוך את דברי רבי מאיר ותגרס כך: 'רבי מאיר אומר שבועות כקונמות' שגם הן מצטרפות, והוא לא סובר כרב פנחס שאמר 'מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות', אלא הואיל והוא אמר הזכיר לשון 'אכילה' אחת על שתי הככרות, לכן הן מצטרפות לכזית.

רבינא מתרץ את הקושיא (שהקשינו על רב פפא מהברייטא) בצורה אחרת:

רבינא אמר: מה שרב פפא אמר 'אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא', כוונתו למלקות, והברייטא שאמרה שקונמות מצטרפים הכוונה שהם מצטרפים לעניין

קרבן מעילה, דהיינו שכדי להתחייב בקרבן מעילה צריך שיהיה בזה שיעור של שווה פרוטה, ועל זה אמרו חכמים שאם אכל מעט מכל כיכר הרי זה מצטרף לשיעור פרוטה וחייב קרבן מעילה.

קושיא: למימרא וכו': משמע שלדעת חכמים יש מעילה בקונמות (= כמו שיש איסור מעילה בהקדש כך יש איסור מעילה מדבר שאסר על עצמו בנדר). וקשה שהרי למדנו בברייתא – האומר 'כיכר זו כהקדש' ובכך הוא אסר אותה על עצמו באיסור נדר, ואח"כ אכלה הוא או חבירו בשוגג, הרי מי שאכלה מעל וחייב קרבן מעילה, וכיון שהיא נאסרה על כולם כמו הקדש לכן יכול לפדותה בדמים (= שנותן מעות תמורתה והמעות הקדש והכיכר חולין). ואם אמר 'כיכר זו עלי הקדש', אם הוא בעצמו אכלה הרי הוא מעל, אבל אם חבירו אכלה לא מעל, כיון שהוא אסר אותה רק על עצמו ולא על כולם, וכיון שאינה אסורה על כולם הרי אינה נחשבת להקדש אלא כשאר איסורי הנאה, ודבר שנאסר באיסור הנאה בלבד אי אפשר לפדותו (= פדיון נאמר רק על הקדש ולא על שאר איסורי הנאה). זו דעת רבי מאיר.

וחכמים אומרים – בין הוא ובין חבירו לא מעל, לפי שאין מעילה בקונמות. וקשה על רבינא שאמר שלדעת חכמים אם אכל מעט מכל כיכר שאסר על עצמו בקונם הרי זה מצטרף לשיעור פרוטה וחייב קרבן מעילה.

תירוץ: איפוך וכו': תהפוך את השיטות בברייתא ותגרוס כך: האומר כיכר זו עלי הקדש, אחד זה ואחד זה לא מעל, לפי שאין מעילה בקונמות, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים הוא מעל וחבירו לא מעל. לפי שחכמים סוברים שיש מעילה בקונמות.

קושיא: אי הכי: א"כ קשה, שהרי למדנו בברייתא לעיל 'רבי מאיר אומר קונמות כשבועות', כלומר שגם קונמות לא מצטרפים לשווה פרוטה כדי להתחייב בקרבן מעילה. משמע שאמנם אין מצטרפים אבל אם היה שם שיעור שלם יש מעילה, וזה לא יתכן שהרי רבי מאיר אמר שאין מעילה בקונמות כלל!

תירוץ: לדבריהן דרבנן קאמר להו: רבי מאיר שאמר שקונמות אין מצטרפים בשבועות, אמר זאת לדבריהם של חכמים, וכך הוא אמר להם – לשיטתי אין מעילה בקונמות כלל ואפילו אם היה שווה פרוטה בכל ככר, אבל לשיטתכם שאתם סוברים שיש מעילה בקונמות תודו לי שקונמות הרי הם כשבועות שאין שתי הככרות מצטרפות יחד לשיעור שווה פרוטה.

ורבנן ענו לו לרבי מאיר - יש הבדל בין שבועות לקונמות, משום שלגבי שבועות יש את מה שאמר רב פנחס שמתוך שחלוקות הככרות לחייב עליהן שתי חטאות לכן אינם מצטרפות, אבל לגבי קונמות אין את דברי רב פנחס שהרי אין הככרות האסורות בקונמות חלוקות לענין קרבן מעילה, לכן הם מצטרפים לשיעור שווה פרוטה.

*

אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור: הנשבע 'שלא אוכל' ואכל עפר, הוא לא עבר על השבועה שלו כי עפר אינו ראוי לאכילה.

בעי רבא 'שבועה שלא אוכל עפר' בכמה? הנשבע במפורש שלא לאכול עפר, אסור לו לאכול עפר. השאלה היא באיזו כמות? האם מכיון שהוא אמר לשון 'אכילה' ('שלא אוכל') דעתו על כזית שהוא שיעור של 'אכילה'. או מכיון שעפר אינו ראוי לאכילה לא שייך בו 'אכילה' ואם כן חייב אפילו בכל שהוא.

בעי רבא 'שבועה שלא אוכל חרצן' בכמה? באיזו כמות הוא מתחייב? האם כיון שאוכלים את החרצנים ביחד עם הענבים, הם נחשבים לדבר ש'נאכל' ודעתו על כזית. או מכיון שלא אוכלים אותם בפני עצמם ממילא הם לא ראויים לאכילה ודינם כעפר. ואם נפשוט את הספק הקודם בעפר שחייב בכל שהוא, גם כאן יתחייב בכל שהוא.

בעי רבא אשי: נזיר שאמר 'שבועה שלא אוכל חרצן' באיזו כמות של אכילה הוא מתחייב? האם מכיון שבכזית של חרצן הוא כבר אסור באכילה מדאורייתא, אם כן לא מסתבר שהוא נשבע על אכילת כזית, כי השבועה לא חלה על כך שהרי הוא כבר מושבע מהר סיני על זה. אלא כוונתו היתה להישבע על כל שהוא. או שמכיון שהוא אמר לשון של אכילה ('שלא אוכל') דעתו על כזית שהוא שיעור של אכילה.

תא שמע שבועה שלא אוכל: ראייה מהמשנה להלן (בהמשך העמוד). מי שנשבע שלא לאכול היום, ואכל נבילות וטריפות. לדעת רבנן חייב להביא קרבן שבועה, לדעת רבי שמעון פטור. ע"כ המשנה. והקשינו על כך בגמרא (לקמן בדף כג, ב) מדוע לדעת תנא קמא הוא חייב קרבן שבועה? והרי הוא כבר מושבע מהר סיני שלא לאכול נבילות וטריפות, וא"כ הוא 'נשבע לקיים את המצווה' (ואין שבועה חלה על כך).

רב ושמואל ורבי יוחנן תירצו שהמשנה מדברת במקרה שהוא כלל בשבועה שלו דבר נוסף, דהיינו הוא נשבע 'אני לא אוכל בשר כשר ולא בשר נבילה'. ומתוך שהשבועה חלה על הבשר הכשר, היא חלה גם על הבשר האסור.

וריש לקיש תירץ שאפשר להעמיד את המשנה בשני אופנים. א. מדובר שהוא נשבע שלא יאכל אפילו חצי שיעור (= חצי שיעור מותר מן התורה). והמשנה סוברת כדעת רבנן שהנשבע שלא יאכל בסתם, כוונתו לאסור על עצמו רק כשיעור. ומכיון שהוא פירש בשבועתו שלא יאכל אפילו חצי שיעור, הוא נאסר אף בחצי שיעור, ולכן כשעבר על שבועתו חייב להביא קרבן שבועה. ב. שהוא נשבע שלא יאכל סתם, והוא אכל חצי שיעור, והמשנה סוברת כדעת רבי עקיבא שהנשבע שלא יאכל סתם אסור לו לאכול אפילו כל שהוא. ולכן הוא חייב קרבן שבועה על אכילת חצי שיעור. עד כאן הגמרא (להלן).

והא נבילה וכו': והרי הנשבע שלא יאכל נבלה הוא כבר מושבע על כך מהר סיני, וזה דומה לנזיר שנשבע שלא יאכל חרצן. וריש לקיש פירש בדעת רבנן שדוקא אם הוא פירש בשבועתו 'חצי שיעור' השבועה חלה. אבל אם נשבע בסתם השבועה לא חלה, והיינו משום שדעתו על כזית.

מוכח שנזיר הנשבע על חרצן דעתו על כזית.

שאלה: **אלא תפשוט דבעי רבא:** אם כן תפשוט את הספק של רבא בנשבע 'שלא אוכל עפר' שחייב בכזית. שהרי נבלה נחשבת כעפר, ואמרנו שדוקא אם פירש בנבלה 'חצי שיעור' השבועה חלה, אבל אם לא פירש אינה חלה בגלל שדעתו על כזית וכו"ל.

דחיה: **לא, עפר לאו בר אכילה הוא כלל וכו':** נבלה באמת ראוייה לאכילה, רק שכאילו 'אריה' רובץ עליה ומפריע לאכול אותה, דהיינו האיסור של התורה מונע מלאכול אותה. ולכן שייך בה שיעור אכילה, ולכן הנשבע בסתם מתכוין לשיעור אכילה של כזית. אבל עפר אינו ראוי לאכילה כלל, ולכן רבא מסתפק שמא כוונתו לכל שהוא.

משנה: שבועה שלא אוכל: הנשבע 'שלא אוכל' אסור לו לאכול ולשתות כי 'שתייה בכלל אכילה'. אמנם אם עבר על שבועתו ואכל ושתה, חייב רק קרבן אחד, משום שהוא עשה זאת 'בהעלם אחד' (= בפעם אחת של חוסר ידיעה). והרי זה כאילו הוא אכל ואכל.

אבל הנשבע 'שלא אוכל ושללא אשתה' ואכל ושתה, חייב שתים. כי הוא נשבע שתי שבועות נפרדות.

'שבועה שלא אוכל' ואכל פת חטין וכו': חייב אחת, כי כל סוגי הפת נכללים ב'אכילה'. אבל אם נשבע במפורש 'שלא אוכל פת חטין ופת שעורין וכו' הוא חייב על כל אחת ואחת, משום שדעתו להחיל שבועה נפרדת על כל מין ומין.

שבועה שלא אשתה וכו': כנ"ל.

'שבועה שלא אוכל' ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ... פטור: אבל נשבע 'שבועה שלא אוכל' ואכל נבילות וטריפות לדעת רבנן חייב, משום שהם ראויים לאכילה רק שהאיסור רובץ עליהם ומונע אותו מלאכול, ולדעת ר' שמעון פטור משום שהשבועה לא חלה כי הוא מושבע ועומד מהר סיני. והתבאר לעיל.

אמר 'קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום': והוא אכל באותו יום נבילות וטריפות, הנדר חל ואשתו אסורה. למרות שהוא אכל מאכלים אסורים, בגלל שהמאכלים הללו ראויים לאכילה רק שהאיסור מפריע לאכול אותם. [וכאן ר"ש מודה שהנדר חל, בגלל שר"ש לא חולק על העובדה שהם ראויים לאכילה, רק הוא סובר שהשבועה שם לא חלה כי הוא כבר מושבע על כך. מה שאין כאן שהדיר את אשתו, הנדר חל].

גמרא: אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל: הנשבע 'שבועה שלא אוכל' ושתה, הוא עבר על השבועה. ויש לכך סברא ופסוק.

איבעית אימא סברא, דאמר ליה אינש לחבריה: אדם אומר לחבירו 'בוא נטעום משהו' והם אוכלים ושותים. והיינו ששתייה בכלל אכילה.

ואיבעית אימא קרא וכו': נאמר **"ואכלת** לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך **ותירושך**". 'תירוש' הוא יין, והפסוק מדבר עליו בלשון 'אכילה'.